

A fogászat pápája: Alfred Kantorowicz, és a XX. századi történelem egy fejezete

Pope of Dentistry: Alfred Kantorovicz and one of the chapters of the 20th century

Dr. Forrai Judit DSc

Semmelweis Egyetem, Orvostörténeti Munkacsoport

forrajud@gmail.com

Initially submitted September 22, 2018; accepted for publication October 10, 2018

Abstract

The 20th century experienced a plenty of excellent stories in the development of sciences but at the same time and in political terms also the most disastrous, anti-human and villainous ages. This study presents Alfréd Kantorowicz's professional activities as professor of the University of Bonn and one of the pre-eminent personalities of the European development of dental sciences after the World War I. He had a very keen interest and exceptional stamina in providing dental care for his numerous patients and his very remarkable scientific activities. Kantorowicz's comprehensive *Klinische Zahnheilkunde* (Clinical Dentistry, Verlag von Herman Meusser, Berlin) published 1924 assured him the famous name as pope of the European dentistry. This book of 847 pages summarized all disciplines of the contemporary dentistry. His favoured research and practical topics were hygiene and prevention with preferred children's dentistry and orthodontics. As iconic personality, he systematised dental care of underage people, initiated the prophylactic dentistry, diagnostics and treatment of jaw and dental conditions. Being prodigious, full of inventions and committed too in social affairs, he arranged in Bonn the first time in the European dentistry the dental screening of all schoolchildren. This mobile system of care was named later on as Bonn model program. Orthodontics made him well known in Europe thus a just graduated Hungarian dentist Weinfeld (Almai) Artúr visited him for post-gradual training.

His works, among other 20,000 books, because of his Jewish origin were also burnt during the night of book-burning 1933 in the Nazi Germany. Argued by race hygiene there was more than two third of professors and researchers of German universities (Heidelberg, Breslau, Frankfurt, München, Göttingen, Königsberg and Prague) not only dismissed and expelled but exposed literally to life-threatening situations

One of these scientists was Schwartz Fülöp (Philipp Schwartz) of Hungarian origin involved also in National-Socialists' purifications. He succeeded to escape in Switzerland and started immediately to organise the *Notgemeinschaft deutscher Wissenschaftler im Ausland* (Temporary Community of German Scientists Abroad). He initiated contacts with the neutral Istanbul and Albert Einstein who was also forced to leave Germany together with other pre-eminent German scientists. Schwartz became a driving force behind saving life of hunted personalities. Most famous scientist and politicians of the era were mobilised for preserving the excellent Jewish-German gray substance of Germany. Einstein with his fellow scientists took actively part in saving people, among them Kantorowicz too, who was already deported to a concentration camp.

Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938) the hero of the Turkish independence war (Gazi), founder and president (1923-1938) of the first republic of Turkey motivated by his reforms, modernisation and approaching Turkey to Europe received all professors and scientists expelled out of German universities. Einstein requested personally Atatürk to this action. Initially 40, later on 80, finally 300 German scientists were saved this way who launched unprecedented era of the scientific development. This study presents the further life of Kantorowicz and his Hungarian disciple.

Kulcsszavak: XX. század története, német zsidó tudósok, Alfred Kantorowicz, fogászat, deportálás, Kemal Attatürk, tudástranszfer, török egyetemi oktatás, Kantorowicz magyar hatása

Keywords: History of XX. century, German Jewish scientists, Alfred Kantorowicz, dentistry, deportation, Kemal Attatürk, knowledge transfer, Turkish university education, Hungarian influence of Kantorowicz

Alfred Kantorowicz 1880. június 18-án született Poznanban, Wilhelm Kantorowicz gyártulajdonos és felesége Rosa fiaként. 1884-ben a család Berlinbe költözött, ahol középiskolai tanulmányait Kantorowicz a Luisen gymnasiumban végezte. 1905 júliusában Freiburgban szerzett orvosi diplomát. Ugyanebben a hónapban jogi doktorátust is kapott. Orvosi disszertációjának címe: „*Kritik der neuen Methoden der Perkussion*“¹. A következő évben megkapta a praktizáláshoz szükséges működési engedélyét.

Gyakornoki idejét a Virchow Kórházban, Berlinben és a Bonni Egyetem Sebészeti Klinikáján végezte, mielőtt 1909-ben Otto Walkhoff müncheni Fogászati Intézetébe került. Mint ismeretes Otto Walkoff fogorvos Röntgen és a róla elnevezett sugárzás első bemutatása után 14 nappal, 1896-ban elkészítette az első radiográfiát², igaz 25 perces expozíciós idővel, majd Fritz Giesel radiokémikussal³ (1852-1927) együtt felfedezték és kidolgozták a speciális fogászati röntgen laboratóriumot. Ez adta meg a végső lökést Kantorowicz elhatározásához, hogy fogorvos legyen, s abból is a legjobb.

Göttingenben habilitált 1911 decemberében, és már, mint fogászati szakember tért vissza Münchenbe, ahol 1912-ben kinevezték fogászati előadónak

Az első világháború idején ideiglenesen a fogorvosi egység vezetőjeként dolgozott az elzászi Hagenau-i kórházban. Elkötelezettségéért 1917-ben elnyerte a Vaskereszt II. Osztályt. 1918 áprilisában Kantorowiczot a Bonni Egyetemen első fogorvosi előadónak tették meg. 1921 augusztusában egyetemi docens lett, majd novemberben megkapta kinevezését ideiglenes, később

¹ Kantorowicz, A: Kritik der neuen Methoden der Perkussion. Berlin, Klinik. 1906.- H. 2:

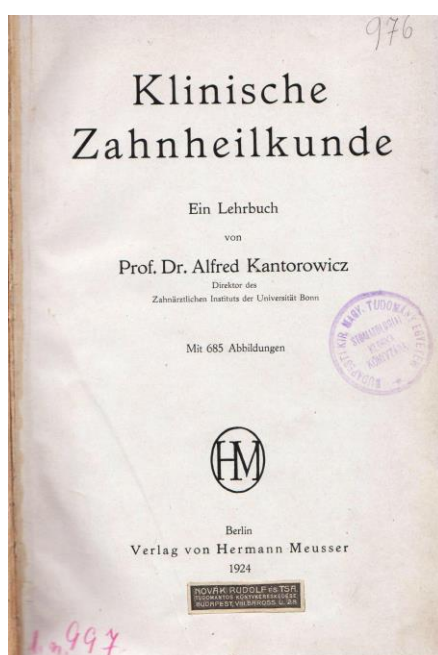
² Forrai J.: Fejezetek a fogorvoslás és eszközeinek történetéből. A fogászat kultúrtörténetéből. Dentál Press. Budapest. 2005. ISBN 963 86809 3 81,

³ Az aktínium a periódusos rendszer egyik kémiai eleme, a vegyjele Ac, rendszáma 89. A neve a görög aktis, aktinos-ból ered, ami csillogást, sugárzást jelent, ezüstfehér, erősen radioaktív fém. Erős radioaktivitása miatt sötétben halványkék fénnel világít. 1902-ben találta meg Freidrich Otto Giesel. Neutron generátorként alkalmazzák igen erős radioaktivitása miatt, ma sugárterápiát végeznek vele.

végleges igazgatói állásra a Fogászati Intézetben. 1923 áprilisában végül első professzorra lett a Bonni Egyetem Fogászatának. 1926-ban megkapta a tiszteletbeli doktorátust ("Dr. Dent., C.").

Tudományos munkássága

Rendkívüli érdeklődés és munkabírási jellemezte, hatalmas patientúrája mellett tudományos munkássága is igen figyelemre méltó. 1924-ben jelenik meg az a hatalmas összefoglaló klinikai műve, amely miatt joggal nevezték el a fogászat pápájának Európában⁴. Ez a 847 oldalas összefoglaló mű a fogászat akkori tudományának minden ágával foglalkozik. Nagy fejezetei a propedeutika, szájüregi patológia és sebészet, a fogak különféle betegségei, protetika, orthodoncia és a fogászati határterületek.

1. ábra Klinikai fogászati tankönyv 1924

Kiemelt kutatási és gyakorlati területei a higiéné, a prevenció, ezen belül a gyermekfogászat és orthodoncia volt. Kidolgozta a fiatalok fogorvosi ellátását, a fogászati profilaxis kezdeményezője, az állkapocs- és a fogak betegségei diagnosztikájának és kezelésének ikonikus alakja. Tehetsége és találékonysága egyesült szociális érzékenységgel és először az európai fogászati ellátásban megszervezte a Bonnban lévő összes iskolás gyermek fogászati szűrését, s egyben felmérését.

⁴ Alfred Kantorowicz, *Klinische Zahnheilkunde*, Berlin Verlag von Hermann Meusser. 1924

2. ábra Alfréd Kantorowicz 1880-1967

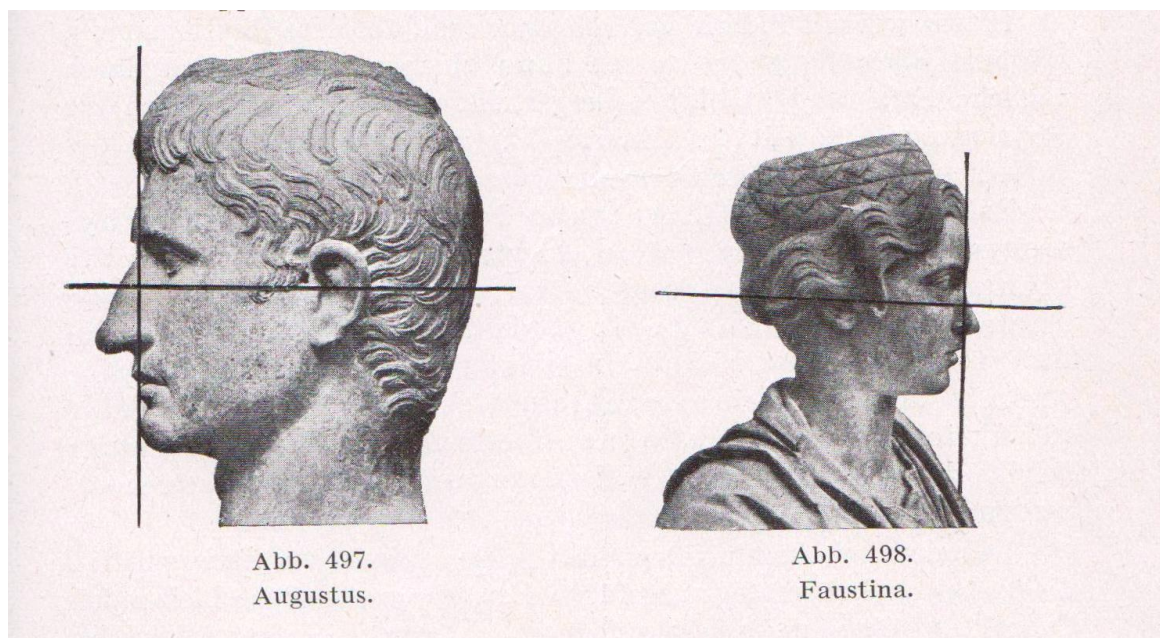
Ahhoz, hogy minden gyerekhez, főleg a szegény és nincstelen családok gyermekeihez is eljusson a fogászati ellátás, mobil iskola fogászati egységet és rendszert hozott létre. 1919-1924 között Bonnban minden gyermek keresztülment szűrési programján, s egyben az aktuális kezeléseken – munkatársai segítségével. Ez a módszer lett végül a szakirodalomban a **Bonni-modell program**.

Klassenvergleichsstatistik.														
Im Jahre	Klasse VII		Klasse VI		Klasse V		Klasse IV		Klasse III		Klasse II		Klasse I	
	Füllungen	Extrakt	Füllungen	Extrakt	Füllungen	Extrakt	Füllungen	Extrakt	Füllungen	Extrakt	Füllungen	Extrakt	Füllungen	Extrakt
1919/20	532	1	763	3										
1920/21	425	1	579	4	718	8								
1921/22	353	1	476	5	572	14	599	27						
1922/23	428	7	463	11	389	15	442	51	490	69				
1923/24	441	2	793	9	515	20	562	38	411	26	465	54		

3. ábra 7 iskolai évfolyam kihúzott és betömött fogainak statisztikája. Kantorowicz (1924) 806. old.

Előre jól megtervezett felméréseit hatalmas táblázatokban tette közzé. Ugyan még nem volt DMF index, de összehasonlító vizsgálataihhoz standerdnek alkalmazta a kihúzott fogak számát és az untömési koefficiens, összehasonlító vizsgálatokat végzett a különböző városok egyes társadalmi rétegeiben, figyelembe véve és megkülönböztetve a tömés típusokat pl. az Angle-féle osztályzás

szerint, kiemelve a fissura (A1) tömést, amelyek megint csak differenciált jelek a gyermek-lakosság fogászati állapotáról.

4. ábra mitológiai alakokon való ábrázolás

Az othodonciai fejezetében az állkapocs deformitásainak újszerű doktrínáját és gyógyításának legfiatalabb eredményeit mutatja be. Szemléltető példáit a világtörténelem kiválóságain, azok művészi képein ismerteti pl. Augusztus császár (Caius Octavius, i.e. 63-14), Faustina (Marcus Aurelius császár felesége, i.e. 120-175), a progéniát V. Károly (1500-1558) Cristoph Amberger által készített festményén, vagy a hatalmi viszályban meggyilkolt Guliano Mediciről készített portréján. Így a művészi esztétikum és a szakma nagyszerű kulturális metszéspontjában mutatja be a tárgyalt eseteket korszerű tankönyvében.

5. ábra Cristoph Amberger: V. Károly 1519-1520 Giuliano de' Medici (1478–1534)

Kantorowicz tudományos iskolateremtő híre eljutott mindenhova. Pestről egy vállalkozó kedvű fiatalember, friss diplomás orvos Weinfeld (Almai) Artúr (1894-1978) a kor szokásainak megfelelően az egyetem elvégzése után „vette a vándorbotot” és útnak indult Bonn felé. Ez a fiatalember Kassán született és Pestre jött medicinát tanulni. Ám az első világháború, mint mindenki életében, hosszú évekre megszakította az addig kijelölt életpályáját. 1915-ben az orosz frontra került, mint hadapród őrmester (patrulcommandáns) 1915 májusától a háború befejezéséig megszakítás nélkül az ezrede kötelékében, előbb az orosz, majd 1916 őszétől az olasz fronton, a zászlóalj segélyhelyén, végül az ezred segélyhelyén, (chefartz) vezető orvos mellett, majd helyetteseként végezte egészségügyi feladatát. Olasz fogságba is került. A fronton két ízben megsebesült. Mint egészségügyi hadnagy szerelt le.

Arany érdemkereszt a vitézségi érem szalagján. II. oszt. ezüst vitézségi érem. bronz vitézségi érem kétszer. Károly csapatkereszt. Sebesülési érem. Vöröskereszt díszérem hadiékítménnyel. Háborús emlékérem.⁵

Később, a nyilas időkben ezek a kiérdemelt és megbecsült kitüntetések éppúgy semmit nem jelentettek, mint Kantorowicz csodálatos könyvei, amelyek annak a kiválasztott 20.000 kötetnek sorsára jutottak 1933. május 10-én, melyeket a náci NSDAP párt tagjai mind elégettek Berlinben a Humboldt Egyetem előtti téren⁶ és más német városokban.

⁵ Salamon Henrik: *A magyar stomatologia (fogászat) története a legrégebb időktől napjainkig*. Bp., 1942, *A Magyar Stomatologia Története* Kiadóhivatala. 1942. 632.

⁶ Berlinben, a Humboldt Egyetem tövében. Az egyetem, az Opera és a Szent Hedvig katedrális által határolt Opernplatzon hatalmas tömeg várta a 20 ezer könyv tűzbe vetését. Marx, Heinrich Mann, Erich Kastner, Freud, Remarque, Brecht vagy éppen Carl von Ossietzky írásainak hamuvá válásához SA és SS kórusok zenét is szolgáltatottak. „Ahol könyveket égetnek, ott végül embereket égetnek” Heine.

6. ábra Bebelplatzon álló Könyvégetés emlékműve, Berlin. Micha Ullmann alkotása. Az egykori villamos alagútban lévő alkotás valójában egy 20 ezer kötetes könyvtár üres polcaiból áll.

Weinfeld (Almai) Artúr az első világháború után folytatta, majd befejezte az egyetemet a pesti Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi Karán, s mint végzett fiatal orvos Bonnba ment a világhírű Kantorowiczhoz fogászatot tanulni.

Egy fiatal orvosoknak rendezett, képességeket és készségeket felmérő versenybe csöppent a vándorló ifjú magyar orvos, s tekintettel háborús tapasztalataira, nagy találékonyságára, gyors észjárására ezt a - Kantorowicz által szervezett - tehetségkutató versenyt megnyerte. A díj szinte hihetetlen volt: egy évig ingyen asszisztálhatott Kantorowicznak. Itt megtanult minden új teóriát, technikát, szervezést, szociális érzékenységet, emberséget, a betegekkel való bánásmód korszerű pszichológiáját Kantorowiczról. A nagy tiszteleten kívül barátság is kialakult köztük. Az egy év lejárta után Weinfeld (Almai) Artúr hazatért és megnyitotta az egyik legnívósabb, legjobb szaktudást nyújtó, több városházás rendelőjét a Margit híd budai hídfőjénél (ma a Frankel Leo és Margit krt. sarka, Fény eszpresszó, BÁV ház, majd Lipóczi pékség).

Követek, felső vezetők, katonák, színészek, művészek, politikusok adták a kilincset Kantorowicz „tanítványának”. Így kerülhetett sor arra, hogy az éppen szabadlábon lévő Martos Flóra⁷ – a Magyarországi Vörös Segély egyik szervezője - 1929-ben fogbetegségét gyógyíttatva az egyik fogászati váróban ült, míg a másik váróban Budapest rendőrkapitánya, aki éppen a körözést adta ki

⁷ Martos Flóra (1897-1938) vegyészmérnök, szociáldemokrata majd kommunista politikus. Baloldali ellenzéki aktivista, aki a Komintern kezdeményezésére, a meggyilkolt kommunisták családjának megsegélyezésére, jogi támogatására létrehívott Magyarországi Vörös Segély egyik szervezője Landler Jenővel és Hámán Katóval együtt. Többször letartóztatták.

ellene. Egyszerre várakoztak kezelésre, csupán csak egy fal választotta el őket. Almai Artúrnak persze minderről tudomása volt.

□

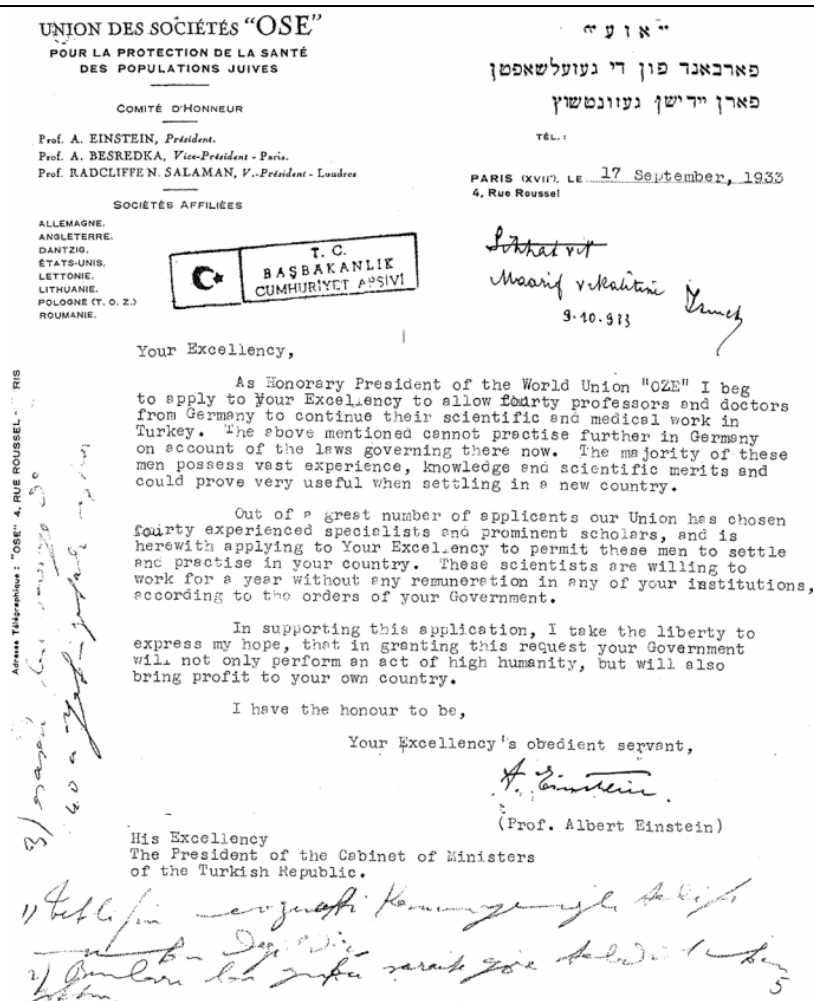
Az 1933-as év hirtelen véget vetett Kantorowitz szépen ívelő Bonni Egyetemen való munkájának. Szociális érzékenysége és zsidó származása miatt, mint zsidó kommunista rákerült a Gestapo likvidálási listájára. 1933 áprilisában a Börgermoor koncentrációs táborban (ma Surwold, Alsó-Szászország), majd a Lichtenburg Prettin (Szász-Anhalt) koncentrációs táborba került.

1933-ban a német egyetemek tudósainak, professzorainak, az összes oktatónak (Heidelberg, Breslau, Frankfurt, München, Göttingen, Königsberg és a prágai egyetem) közel kétharmadát bocsátották el hasonló fajtisztogatás miatt, akik kitaszított, életveszélyes helyzetbe kerültek. Aki tudott már előzőleg Angliában (mint pl. Freud), vagy Amerikában a Harvard, Yale, Brown, vagy a Princeton Egyetemen keresett elhelyezkedési lehetőséget.

Egyike e német tudósoknak Schwartz Fülöp (Philipp Schwartz)⁸, aki 1894-ben, a Bánátban, Versecen született magyar és a Budapesti Királyi Egyetemen végezte el orvosi tanulmányait, majd rövid ideig az I. Kórhelyi Intézetben, patológusként, 1921-től a Frankfurti Egyetemen dolgozott. Őt is eléri a nemzetiszocialisták tisztogató akciója. Svájcba menekül, s Zürichben azonnal elkezd megszervezni a "Német Tudósok Külföldi Sürgősségi Közösségét" (*Notgemeinschaft deutscher Wissenschaftler im Ausland*). Kapcsolatot keres a semleges Isztambul és Einsteinnel, aki maga is szintén Németország elhagyására kényszerült, a többi tudós nagysággal együtt. Schwartz motorja lesz az üldözött tudósok mentésének.

Mustafa Kemál Atatürk (1881-1938) a török függetlenségi háború hőse (Gazi) az első Török Köztársaság megalapítója és 1923-1938-ig elnöke, reformja és modernizációs elvei alapján, az Európához való csatlakozás érdekében olyan rendelkezéseket hozott, amelyek valóban megteremtették a lehetőségét annak, hogy felzárkózzanak az évszázadok alatti elmaradásukból, pl. a Gergely naptár bevezetése, latin abc, az öltözködés európaizálása, az oktatás modernizálása az ifjúság tanítása érdekében. Szívesen befogadta a német egyetemekről érkező professzorokat, tudósokat. Einstein személyesen jár közbe Atatürknél a terv sikere érdekében.

⁸ Prof. Bernhard Fischer-Wassels meghívására. 1926-ben habilitál. 1927-ben a Majna-Frankfurti Egyetemen rendkívüli egyetemi tanári kinevezést nyer. A patológián belül az újszülöttekkel és csecsemőkkel foglalkozó ún. perinatális patológia egyik úttörője.

7. ábra Einstein levele Atatürknek

Ez a 40 említett tudós csak a kezdet:

Andreas Schwartz: law prof.	Clemens Möller: philology prof.
Karl Strupp: law prof.	Felix Haurowitz: chemistry prof.
Wilhelm Röpke: economy.	Hubert Melzig: philology prof.
Dankwart Rüstow: economy.	Philip Schwartz: medical scientist.
Gerhart Kessler: economy.	Rudolf Nissen: medical scientist.
Umberto Ricci: economy.	Wilhelm Salomon Calvi: geology prof
Fritz Neumark: tax advisor.	Harry Dember : physics prof.
Fritz Arndt: chemistry prof.	Paul Hindemith: composer-musician.
Erich Frank: chemistry prof.	Eduard Zuckmayer : composer-musician.
Hans Reichenbach: philosophy prof.	Gustav Oelsner : architect.
Curt Kosswig: zoology prof.	Alfred Marchionin : medical scientist.
Wilhelm Liepman: gynecologist.	Joseph Igersheimer : medical scientist.
Benno Landsberge: history prof.	Carl Ebert : Composer-musician.
Georg Rohde: philology prof.	Kurt Bittel : archeology.
Alfred Heilbronn: botanist.	Hans Güstav : archeology.
Richard Von Mises: math prof.	Alfred Kantorowicz : medical scientist.
Clemens Holtzmeister: architect.	Leo Spitzer : literature prof.
Bruno Taut: architect.	Erwin Freundlich : astronomy prof.
Ernst E. Hirsch: law prof.	Ernst Von Aster: philosophy prof.
Rudolf Belling: sculptor.	Wilhelm Peters : medical scientist.
Alfred Isaac: economy prof.	Güstov Güterbock : hititology prof..
Herbert Louis: geography prof.	Ernst Rudolf Reuter : city planner-architect.
Erich Auerbach: philology prof.	Walter Ruben : archeology-history prof.
Traugott Fuchs: philology prof.	Wolfram Eberhard: sinology prof.
Karl Steuerwald: philology prof.	Annemarie Gabarin : sinology.
Karl Menges: philology prof	

7. ábra az első 40 megmentett tudós listája

Magyar vonatkozásban kiemelendő Rudolf Nissen sebész, akit Isztambulból hívnak Pestre 1938-ban Babits gégerákját megoperálni⁹.

Schwartz tárgyal közvetlenül a török oktatási miniszterrel, aki közli: „...*mi fogadjuk Európa professzorait, akik magukkal hozzák a tudásukat és módszereiket, amelyekkel ifjúságunknak megmutatják az utat Európába!*”¹⁰ De melyikbe? Persze ez nem ment egyszerűen és ingyen. A Német Birodalomnak teherautóval, fegyverrel, pénzzel kellett megfizetni, hogy például kiengedjék az akkor már 5 hónapja koncentrációs táborban élő Kantorowiczot és a többieket. Schwartz a Rockefeller Alapítványhoz fordult pénzért, különösen Kantorowicz miatt. Kezdetben csak 82 tudóst tudnak elhelyezni, de végül 250-300 fő talál megbecsült szerepet az isztambuli és az ankarai

⁹ Szállási Árpád: Ady, Babits, Kosztolányi betegsége és orvosi. In: A „Magyar írók orvosairól és a magyar orvosokról” című, a Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 61. köteteként 2010-ben megjelent munka három fejezetének új könyvészeti adatokkal és online hivatkozásokkal kiegészített változata (szerk: Gazda I.) MATI Budapest, 2014.

http://real.mtak.hu/17671/1/szallasi_ady_babits_kosztolanyi.pdf

Scheiber Sándor: Babits Mihály műtéte Nissen professzor emlékirataiban. = Élet és Irodalom 16 (1972) No. 16. p. 6.

¹⁰ Makoviczky J.: Schwartz Fülöp emlékezete (1894-1977) Kaleidoscope Vol. 5. No8. 2014. 72-80.

DOI:[10.17107/KH.2014.8.72-80](https://doi.org/10.17107/KH.2014.8.72-80)

egyetemeken.¹¹ Atatürk kiemelkedő reformprogramja lesz az egyetem modernizálása, az európai tudástranszfer megteremtése.

8. ábra Atatürk látogatása az isztambuli egyetemen 1933

□

Kantorowicz kiszabadul – mert fizetnek érte, bár elutasítja a Rockefeller Alapítvány a támogató segítséget, mert ők képtelennek látták a beavatkozást a koncentrációs tábor rendszerébe, de Hans Reichenbach (fizikus, matematikus, filozófus) és Fritz London (kutató vegyész), s a skandináv országok kiemelkedő prominens személyei erőteljes nyomására a koncentrációs táborból kiszabadul – s családjával megérkezve Isztambulba azonnal elkezdi dolgozni. Megszervezi és átszervezi a fogászatot, majd 1935-1949-ig fogászati dékán lesz a Fogorvosi Karon.¹² Az addig francia oktatási minta alapján működő fogászati curriculumot átalakítja és külön tárgy lesz a nagy szájsebészet, és külön az esztétikai sebészet (az ajak és a száypad, pl. a nyúlajak, farkastorok műtétek), bevezeti az akkor újdonságszámba menő orthodonciát, felemeli az addig hároméves oktatási időt négy évre. Tankönyvet ír, kutatásokat kezd munkatársaival, nemzetközi tudományos kapcsolatokat épít, szociális programokat indít, Oroszországtól kezdve az összes jó nevű nyugati szaklapokban mindenhol publikál. Gyakorlati, oktatási módszert dolgoz ki, a fogászati közegészségtan megteremtője, a könyvtárnak új, megfelelő szakkönyveket ajánl. Ugyanakkor nyitott és befogadó közegre talál s e két oldalról jövő szerencsés találkozás eredményezte azt, hogy a kiváló német zsidó

¹¹ REISMAN A: They Helped Modernize Turkey's Medical Education and Practice: Refugees from Nazism 1933-1945. *Genus* 2008.

¹² 1909-ben épül a gyógyszerészek, fogorvosok és ápolók képzését végző iskola: "Darülfünunu Osmani Medical School Pharmacist and Dental and Tribe (Midwife) Schools". Az első fogorvosi oktatók: Muallim Terziyen Efendi, Muallim Leon Efendi, Muallim Hüseyin Talat Bey és Muallim Hristo Yuvenidis Efendi. Istanbul University Faculty of Dentistry. <http://dishekimligi.istanbul.edu.tr/en/faculty-history/>

szakemberek a tudomány területén meg tudták valósítani elképzelésüket, valóban európai oktatást és tudományt tudtak - magas színvonalon - létrehívni a modernizálódó Törökországban.

Kantorowicz ugyanakkor oktatásszervező munkája mellett a gyakorlati betegellátásban is rendkívüli volt, mind a betegek nagyszámú ellátásában, mind az ellátás minőségében. A török kormány tagjai közül is lesznek páciensei. Az illusztrisak közül kiemelkedik a török kormánnyal nagy barátságban lévő iráni Reza Pahlavi sah, aki szeretné a török reformokat hazájába is bevezetni, s így nagy barátságba kerül Atatürkkal, akinek nemcsak az államberendezése tetszik, hanem a fogazata is, melyet Kantorowicz készített.

9. ábra Reza Pahlavi sah és Atatürk 1934. Istambul

Így kerül sor arra, hogy 1934-ben Atatürk felajánlja Kantorowicz szolgáltatását Pahlavi sahnak Isztambulban. Azonban a sah elővigyázatos és merénylettől félve nem megy el a rendelőbe, hanem a kormány vendégházába a Dolmabahcepalotába megszervezik az ellátást. Éjjel, fáklyák világításával a klinikai rendelőt szétszedik, teherautóra teszik és berendeznek egy „mobil” rendelőt arra az időre, míg a sah kezelése tart a gondosan őrzött palotában.¹³

¹³ Von Hippel, A. (76) <http://vonhippel.mrs.org/vonhippel/life/AvHMemoirs9.pdf>. Viewed October 7, 2005 in Reiseman, 2008.

10. ábra Dolmabahçe palota

1950-ben Kantorowicz visszatér Bonnba és folytatja az ottani munkáját, kutatásait, caries prevenciók feladatait. Számtalan egyetem díszdoktorrá (Honoris causa) választotta, halála után 1962. február 17-én a Bonni Egyetem auditoriumában aranytáblát helyeztek el nevével. Fritz Neumark gazdaságtannal foglalkozó világhírű, szintén Törökországba emigrált tudós így emlékezett meg Kantorowiczról: *olyan volt, mint egy igazi sportoló, aki felfedezte az addig számára ismeretlen anatóliai Uludag legmagasabb csúcsát és onnan nagy bátorsággal lesiklott sülécével az ismeretlenbe, bátorsággal, szinte minden feltétel nélkül*¹⁴.

□

Mi történt Kantorowicz magyar tanítványával és átadott tudásával?

Weinfeld (Almai) Artúr praktizáló fogorvosként dolgozott tovább. Többször felkínálták számára fogászati osztály vezetését a Stomatológiai Klinikán, de ő határozottan elutasította. Nem tartotta fontosnak a rangot és főleg az azzal járó adminisztrációs idővesztést. Egy darabig a Csengery utcai rendelőben dolgozott, aztán csak a magánpraxisában. Felesége, dr. Gergely Éva, aki dr. Lévy Lajos nagyhírű belgyógyászati osztályán dolgozott, férje hatására a fogorvosi pályát választotta és magas szinten gyakorolta. Gergely Éva ott volt a Fogorvosi Kar indításánál¹⁵ is. Meghívást kapott a Molnár László professzor vezette Fogpótlástani Klinikára. Nagyon kevés női fogorvos dolgozott az új Karon (Bánóczy Jolán későbbi dékán, Sallai Kornélia, parodontológus és Gergely Éva protetikus). Gergely kutatásai között szerepelt az akkor nagy technikai bravúrnak számító osztott protézis tudományos elmélete és gyakorlata. Két fiúk fogorvosok lettek dr. Almai György (1947-2013) és dr. Almai János (1949). Almai János első feleségének (e cikk szerzője) eredeti foglalkozása szintén

¹⁴ Loevy, H. T./A. A. Kowitz, "Alfred Kantorowicz, Pediatric Dentistry Innovator", Journal of Dentistry for Children 60 (1993)

¹⁵ 1955-ben indult a Fogorvosi Kar.

fogorvos,¹⁶ közös nagyobbik fiúk, dr. Almai Péter – mi sem természetesebb - ugyancsak, s felesége dr. Abonyi Viktória fogszabályozó szakorvos.

1989-ben kerültem a Semmelweis Egyetem Schultheisz professzor vezetése alatti Társadalomorvostani és Orvostörténeti Intézetébe. Már a 90-es évek legelején kértem és kaptam lehetőséget arra, hogy a fogorvostan hallgatóknak tarthassak előadást a praxis szervezéséről. Akkoriban ez még különös volt. Apósom dr. Almai Artúr Kantorowiczról hozott tudományos elnevezését adtam az előadásomnak: *Praxológia*.¹⁷ Ez az előadás sorozatom 1991-től folyamatosan ment.

Hallgatóim szerették és miután volt más fogorvos dinasztia gyereke hallgatóim között is, nem csodálkoztam azon, hogy saját előadásomat pár évvel később más szerző jegyzetként olvashattam pont olyan felépítésben, ahogy kidolgoztam 1991-ben: jogi, tárgyi és személyi aspektusból a praxis szervezése.

Természetesen ma már szélesedik a praxológia tematikája a kor kihívásai szerint. De Kantorowicz tudás - pápaságának kis darabja nemcsak eljutott, ha bonyolultan is a „végekre”, magyar sajtóságokkal, de továbbra is él.

IRODALOM

FORRAI J.: Fejezetek a fogorvoslás és eszközeinek történetéből. A fogászat kultúrtörténetéből. Dentál Press. Budapest. 2005.

FORRAI J.: Praxológiai előadás. Folia sorozat 1-30. 1991. Társadalomorvostan és Orvostörténeti Intézet ma Népegészségügyi Intézet könyvtára.

KANTOROWICZ, A: Klinische Zahnheilkunde, Berlin Verlag von Hermann Meusser. 1924

KANTOROWICZ, A: Kritik der neuen Methoden der Perkussio. Berlin, Klinik. 1906.- H. 2:

LOEVY, H. T./A. A. Kowitz, “Alfred Kantorowicz, Pediatric Dentistry Innovator”, Journal of Dentistry for Children 60 (1993)

MAKOVICZKY J.: Schwartz Fülöp emlékezete (1894-1977) Kaleidoscope Vol. 5. No8. 2014. 72-80.
DOI: <https://doi.org/10.17107/KH.2014.8.72-80>

¹⁶ Első közös tudományos munkánk Almai Jánossal az 1970-es évek egyik érdekessége a saját fog reimplantációja, majd követéses vizsgálata volt (dr. Almai J. dr. Forrai J.: Extractio után gyökértömött fog reimplantációja és hídpillérként történt felhasználása. Főv. Bajcsy-Zs. Kórház Rend. Int. Jubileumi Tudományos Évkönyve. Budapest, 371-373. 1982.) Míg apósom, Almai Artúr élt, gyakori családi együttléteinkkor sokat beszélt Kantorowiczról, szaktudásáról, de különösen megragadta a betegekkel való foglalkozás, a praxis szervezésének sokoldalúsága.

¹⁷ Praxológiai előadás. Folia sorozat 1-30. 1991. Társadalomorvostan és Orvostörténeti Intézet.

REISMAN A: They Helped Modernize Turkey's Medical Education and Practice: Refugees from Nazism 1933-1945. Genus 2008.

SALAMON Henrik: *A magyar stomatologia (fogászat) története a legrégibb időktől napjainkig*. Bp., 1942, *A Magyar Stomatologia Története* Kiadóhivatala. 1942. 632.

SCHEIBER Sándor: Babits Mihály műtete Nissen professzor emlékirataiban. = *Élet és Irodalom* 16 (1972) No. 16. p. 6.

SZÁLLÁSI Árpád: Ady, Babits, Kosztolányi betegsége és orvosi. In: A „Magyar írók orvosairól és a magyar orvosírókról” című, a Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 61. köteteként 2010-ben megjelent munka három fejezetének új könyvészeti adatokkal és online hivatkozásokkal kiegészített változata (szerk: Gazda I.) MATI Budapest, 2014.

http://real.mtak.hu/17671/1/szallasi_ady_babits_kosztolanyi.pdf